AFGHAN GERMAN ONLINE
http://www.afghan-german.com
http://www.afghan-german.de
افغان جرمن آنلاین

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

لیکوال: محمد محق
ژباړن: محب زغم

۲۰۲۰/۱۲/۱۷

ماته بېړۍ او زوروري څپې

د دیني افراطیت د ریښو او نښانو راسپړنه

نهمه برخه

(۳)

ترهګري او د عقیدې د دفاع پلمه

ترهګري، دیانت او اخلاق:

ترهګري چې نن سبا د داعش، القاعده، طالبانو او د دوی د همفکرانو په لاس پالل کېږي، ګڼ سره اوبدل شوي عاملونه او انګېزې لري لکه بېوزلي، تبعیض، د ملي دولتونو ناکامي، فرقه‌یي شخړې، نامتوازنه پراختیا، بې انډوله نړیوال کېدل، او داسې نور او د ایکي یوه عامل زېږنده یې نه شو بللی. په دې منځ کې یو اساسي عامل چې د ترهګرۍ چارې آسانوي، د دیني اعتقادونو یو ډول دی چې کله له نورو عاملونو سره یو ځای کېږي، ترهګري ورنه زېږي. که دیني عنصر ورنه وباسو، دا به ډېره سخته وي چې د مختلفو ملکونو وګړي له مختلفو مخینو سره راشي او د دنیا په مختلفو ځایونو کې سره خپل شي، داسې په کلکه په ګډې موخې پسې ولاړ شي چې تر ټولو مهم اړخ یې د بې ګناه وګړو د وینې بهول وي، ان د ماشومانو وینه، او په دې توګه د نړۍ امنیت ته جدي ستونزه راولاړه کړي.

دا نو څنګه داسې کېږي چې دیني اعتقادونه دې دې برید ته ورسېږي، حال دا چې اکثره خلک له دیني باورونو څخه دا تصور او دا تمه لري چې ژوند ته معنا ورکړي، د انسانانو په مقابل کې د مسوولیت احساس راکړي، او بالاخره د مؤمن انسان اخلاق وربانديٍ لوړ شي. په نړۍ کې مختلف دینونه شته خو لارویان یې له استثنايي او بحراني حالتونو پرته، بله وخت خشونت ته مخه نه کوي. ان په اسلام کې هم، سره له دې چې اوسنی ستونزه په اسلام پورې تړلې ګڼل کېږي، خبره هماغسې ده څکه چې اکثره مسلمانان په دې کارونو خپه دي او په دې شرمېږي چې د نړۍ په هر ګوټ کې د دوی د دین له نامه سره کرکه پاروونکي جنایتونه تړلې ګڼل کېږي، دوی په دې وجه اندېښمن او غوسه دي.

البته دا به هم په پام کې نیسو چې دین، هم د اعتقاداتو په حیث او هم د طریقې په حیث، په عمومي ډګر کې یوازېنی فعاله لوبغاړی نه دی، بلکې له پخوا څخه د نورو ځواکمنو عاملونو لکه سیاست، اقتصاد، او فرهنګ په څنګ کې او له هغوی سره په تعامل کې لوبېږي. دغه متداخله رابطه رانګارنګ اړیکي او مناسبتونه رامنځته کوي او په هر وضعیت کې د دې لویو تولنیزو عاملونو نقش او ځای ځایګی بدلېږي رابدلېږي.

خو داسې څه پېښېږي چې دین د وحشت، ترهې، او جنایت په مرستندوی عامل بدلېږي او په بله وینا، مؤمن څنګه ترورېست کېږي، هغه چې مؤمن دی په اخلاقي لحاظ څان څنګه قانع کولی شي چې ترهګري وکړي؟

د دې قلم د ښتنې په باور، د دې پوښتنې ځواب لږ تر لږه په درېو درون دیني عاملونو کې پیدا کولی شو چې لومړنی عامل یې الهیاتي عامل دی. د ابراهیمي دینونو په اعتقاد کې خدای د هر څه په محراق او مرکز وي او هېڅ مفهوم تر

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

هغه مهم نه وي. همدا وجه ده چي د خدای د مفهوم د انګېرني څرنګوالی د معتقد انسان پر کړنو نېغ په نېغه اغېزه لري.د دیندارانو په ذهن کي د خدای مفهوم دومره رنګارنګ او متکثر دی، لکه د دیندارانو شمېر. دا دعوا به غلطه نه وي چي وویل شي چي هر دینداره انسان خپل خاص خدای لري او یوازي هماغه خدای لمانځي. البته دلته مطلب د خدای په اړه د انسان ذهني تصور او شناخت دی، نه هغه بیروني ذات چي دوی وربانديٍ عقیده لري. ټول دینداران له خدای سره او بیا له نورو کسانو سره خپل اړیکي په خپل ذهن کي د خدای د شته مفهوم پر اساس تنظیموي. د هر معتقد انسان په ذهن کي د خدای د مفهوم رغښت او رامنځته کېدل، ګڼل عاملونه لري، له ذهني – اروايي عاملونو څخه رانیولي تر فرهنګي او ټولنیزو عاملونو پوري، نو د نظري چوکاټو له ورته والي سره سره، د خدای په اړه د هر چا شخصي انګېرنه ډېره متفاوته وي.

د بېلګي په ډول، په ټولنیز اړخ کي، په هغو ټولنو کي چي د انسانانو اړیکي په عمودي بڼه رغېدلي وي او قدرت عمدتاً متمرکز وي، هلته د ډېرو خلکو په ذهنونو کي د خدای مفهوم تر ډېره بریده د یوه مقتدر او مستبد واکمن بیا رغول شوی تصویر وی. په اروايي اړخ کي، که وګړی فرضاً خورا بدویني، سخت دریځی، او بدګومانه وي، په ذهن کي به یې د خدای مفهوم هم لړ یا ډېر همدغسي وي. په بله خوا کي، که چا عاشقانه تجربه تېره کړې وي، خدای ورته د متعالي معشوق غوندي ښکاري او له خدای سره د هغه اړیکي به عاشقانه رنګ ولري. په همدې رقم په دې برخه کي خورا ډېرو نورو عاملونو پل هم موندلی شو. [ماکسیم ګورکي په «ماشومتوب» ناول کي د خدای په اړه د خپل ماشومتوب تصور څه داسي بیان کړی و چي ما ګومان کوم چي دوه خدایان دي. یو مي د بابا خدای چي خورا قهرجن او غوسه‌ناک دی او غواړي چي د هر شي غچ له بنده‌ګانو واخلي او هر وخت باید ورنه ووېرېږي او ورته زاري وکړئ چي ګناهونه دې وبخښي او جزا در نه کړي. بل مي د انا خدای دی چي مهربانه او زړه سوانده دی، له هغه سره خواله کولی شي او هغه د ملګري غوندې درته غوږ وي. ژباړن]

خو له دې ناپایه تکثر سره سره، الهیاتي نظام د خاصو نظري اساساتو پر بنسټ رغولی شو، او په عمل کي هم په تاریخ کي همداسي شوي دي. دغه الهیاتي نظامونه د دیندارانو په ذهن کي د خدای د مفهوم په رغولو کي لوی لاس لري.

که په الهیاتي کڅه د خدای داسي مفهوم وپالل شي چي هغه په عدالت او انصاف کي داسي بې‌پروا موجود وښیي چي اخلاقو ته ملزم نه دی او داسي کارونه کولی شي یا یې له خپلو بنده‌ګانو څخه د کولو غوښتنه کولی شي چي هېڅ اخلاقي توجیه ونه لري، نو ښکاره ده چي معتقد وګړی به هم د اخلاقو پروا نه کوي. بیا به هغه ته اخلاق یوازي هماغه خبري ښکاره شي چي د شرعي په ژبه بیان شوي دي او د اخلاقو هغه لوی او پرتمین مفهوم به خپل ځای د شریعت برسېرن رعایتولو او د فقهي د احکام سیمبولیک تر سره کولو ته پرېږدي. د دې برخلاف، که خدای د داسي ذات په توګه وپېژندل شي چي د ټولو ښکلاوو سرچینه ده او په همدې وجه «ښکلا خوښوي» او «ظلم یې هم پر ځان او هم پر نورو باندې حرام کړی دی» ځکه چي پخپله عادل دی، او نه یوازي ظلم بلکي هر غیر اخلاقي عمل منع کوي، نو بیا به اخلاق په دیانت کي بله معنا پیدا کړي. د باب شوي الهیاتي نظام انتقادي مطالعه د ترهګرۍ د ریښو د معلومولو یو اغېزناک ګام دی. هغه اداري او مرکزونه چي پخپله خامخا ترهګر نه دي خو دغه الهیات تولید او عرضه کوي، باید خپل دروند او سخت مسوولیت وپېژني.

پر الهیاتي کڅي سربېره، د شریعت او اخلاقو رابطه هم بل مهم عامل دی. معنا دا چي که د یوه دین شریعت داسي تفسیر شي چي هر شی پر وچو حقوقي قواعد وتلي او اخلاق په کي د شریعت د احکامو په پرتله په څنډو کي وي، بیا به دینداره وګړی خپل ژوند یوازې د شریعت له غوښتنو سره سم اعیار کاندي، نه د اخلاقي غوښتنو پر اساس. د شریعت او اخلاقو رابطه، سره له دې چي متنافر او متنافي الطرفین نه ده، خو یوه باریکي په کي شته چي د اکثرو دیندارانو نه ورپام کېږي. باریکي دا ده چي د اکثرو نوموتو فقیهانو په باور، د احکامو ظاهري اجرا کول، په خپل ذات کي د دین هدف نه دی، بلکي د نورو خاصو موخو د تحقق لپاره وسیله ده. دغه خاصي موخي د شریعت په مقاصدو کي راڅرګندېږي. د شریعت خاص مقصدونه د انسان د حقونو پر مدار راچورلي، یا باید وچورلي، چي د فقیهانو په اتفاقي باور، د انسان د سر او ژوند خوندیتوب یې په سر کي دی.

کله چي له مقصدونو سره یې د شریعت رابطه شلېږي او د شریعت د ظاهري احکامو اجرا کول په هدف بدلېږي، بیا نو شریعت د هغو کسانو لپاره چي خپلي واکمنی او سلطي د ټینګولو په وسیله اوړي چي ځان د شریعت د تطبیقولو استازی راپېژني. پرته له دې چي هدفونه یې په پام کي ونیول شي، د احکامو اجرا کول، د قوانینو د اجرا کولو غوندې، یوازې د نورو د ځپلو او د خپلي واکمنی د ټینګولو وسیله وي.

دا چي په مختلفو هېوادونو کي بنسټپالي مسلمانان د شریعت له تطبیق سره شهوت‌ناکه مینه لري او له اخلاقو سره بې رغبته دي، وجه یې له واکمنی او اقتدار سره سخته مینه ده. دغه مینه او جذبه هله خپلي څوکي ته رسېږي چي د

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولئ

ټولنې محرومو خلکو ته د پخوانيو فتوحاتو او بې شمېرو غنيمتونو له تلوسې ډکې کيسې ويل کېږي او په دې کيسو کې بيا خورا رومانتيکې صحنې هغه وي چې د ترک او هندو او رومي غلامانو او کنيزانو د شمېر خبره او د فاتحانو تر منځ د هغوی د وېشلو کيسې کېږي، خو په ذهنونو کې دا پوښتنه نه پيدا کېږي چې دا کارونه څومره اخلاقي دي.
د طالبانو د واکمنۍ تجربه د هغوی د اقتدار په ټولو کلونو کې او اوس مهال په عراق او سوريه کې د داعش تجربه دا خبره ښه برېندوي چې د شريعت برسېرن تطبيقول، بې له دې چې په اخلاقو د باور خبره په منځ کې وي، هغوی ته يو طلايي فرصت ورکوي چې د خپلو مخالفانو مال غارت کړي، ښځې او نجونې يې وينزې کړي او د مريبانو د خرڅولو بازارانه ولګوي. همدارنګه دا ډلې او همفکران يې چې کله له سيالو ډلو سره ټکر کوي، دا کارونه ځان ته جايز ګڼي چې هر رنګه غير اخلاقي وسيلې، لکه تور لګول، دروغ، د ناحقو خبرونو خپرول، او د رقيب وژل، وکاروي څکه د دنيوي واکمنۍ او اقتدار په سر شخړه د جګړې منطق غواړي، او د ځينو روايتونو مطابق په جنګ کې چلبازي، بې رحمي او قسوت جايز دي.

خبره هله د پوره ناورين برید ته رسېږي چې دينداري د اخلاقو بديل او ځايناستی بلل کېږي، داسې چې ګواکې د دين په لرلو سره اخلاقو ته اړتيا نه پاتې کېږي. هغه دينداران چې په همدې باور دي، څومره چې د خپلو اخلاقو بانکي حساب تش ويني، هماغومره د خپلې ظاهري ديندارۍ بانکي حساب لا زيات ډکوي. ظاهري دينداري هم د چا قدر او احترام زياتوي، هم يې قدرت او پيسې ډېروي او هم د قدرت او ثروت د استفادې لپاره ورته د «شرعي چلونو» د کارولو لارې چارې برابروي.

د ديندارۍ او اخلاقو د موضوع بل پټ چې پر دې دوو اغېزه پرې باسي، له ويني تويولو او خشونت سره د مقدسې چارې رابطه ده. د بشر د څو زره کلنې تجربې په ترڅ کې، له هند او چين څخه رانيولې تر افريقا او لاتينې امريکا پورې، په مختلفو فرهنګونو کې د ويني تويول خاصه معنا لرلې ده. د قربانۍ مراسم، د ژوند فدا کول، او د خدايانو يا د هغوی د مجسمو په وړاندې د ويني د تويولو سيمبوليک دودونه – د اولاد وينه، يا د خپل بدن د کوم غړي وينه، يا لږ تر لږه د کوم حيوان وينه – لا هم د بشر په جمعي ذهن کې شته او کارېږي. دا سمه ده چې د تمدنونو په پرمختګ سره د هغوی خشنې بڼې منسوخې شوې دي او په مختلفو دينونو کې د قربانۍ مفهوم مختلفو لوريو ته تللی او د ويني تويول ځای نورو مناسکو نيولی دی، خو لا هم په ځينو فرهنګونو کې – په تېره د مسلمانو بنسټپالو په منځ کې – د خپلې عقيدې لپاره له خپل سره تېرېدل تر ټولو لوړ ارزښت ګڼل کېږي او ستايل کېږي.

د دې کسانو په نظر، عقيده يوازې د انسان په ذهن کې د ځينو مفاهيمو انځورېدل نه دي چې ويې ارزولی شو او نقد يې کړو او اصلاح يې کړو. د دوی په نظر په يوه مقدس امر باندې عقيده او پخپله هغه مقدس امر دواړه سره برابر دي، او د ستونزې غوټه همدا ده او کله چې مذهبي جذبې آخري حد ته رسېږي، فاصلې له منځه ځي او معتقد له مقدس امر سره ځان يو شان ګڼي. په دې خاصو شېبو کې هم کرکه او غوسه او هم شور او ولولې د تقدس رنګ اخلي. په دې حالت کې نو سر او مال او ژوند د عقيدې لپاره د قرباني کولو لپاره هېڅ هم نه دي.

کېدای شي دا حالت د درېمګړي ناظر په سترګو کوم ډول جنون، لېونتوب يا بل ډول اروايي ناروغي ښکاره شي خو د بنسټپالي معتقد انسان لپاره د ايمان او د ټينګې عقيدې «خاصه ننداره» ښکاري. د خاصې ننداري پېښول يوازې د سينماګرانو لپاره مهم نه دي، بلکې د داعش، القاعدې، طالبانو او نورو همفکرانو لپاره يې هم ډېر مهم دي. دوی د پخوانيو انسانانو په شان چې د خپلو خدايانو په وړاندې به يې قرباني کولې، دغه خاصې ننداري په مناسکي روحيه ترسره کوي او په هماغه روحيه يې فلمونه اخلي او بيا يې خپروي. دوی د خپلو عملياتو په فلمونو کې په ښکاره راښيي چې د قربانيانو د جسدونو د ټوک ټوک کېدو په وخت کې په خاص شوق او خوښۍ او نشئې سره تکبير وايي او مذهبي اوراد تکراروي.

په متعارف وضعيت کې خشونت او ګواښل او وينه تويول د اخلاقو په تله تلل کېدای شي او د ښه او بد حکم پرې کېدای شي خو د بنسټپالي لپاره، په تېره بيا هغه مهال چې ځان او دين ورته يو ښکاري، پخپله هغه د اخلاقو منبا وي او هغه کار چې د نورو لپاره خورا غير اخلاقي کار دی، د دوی لپاره د اخلاقو کمال وي، هماغسې چې د نورو لپاره وژل کېدل د ماتې معنا لري، د دوی لپاره برۍ او د بري تر ټولو لوړ ډول دی.
په دې حساب، دا پوښتنه کولی شو چې ترهګر ته د اخلاقو خبره څنګه کولی شو چې په خپل کار فکر وکړي، او که فرضاً، دا هڅه ناکامه شوه، د هغوی د خشونت د مخنيوي تر ټولو اخلاقي لاره به کومه وي؟

په روژه کې انتحار:

ځينې مسلمان عالمان په رمضان مياشت کې د روژې نيولو د حکمت په بيان کې وايي چې روژه بايد ونيسو چې د غريبانو له حاله خبر شو، چې له خوراک او څښاک څخه په ډډه کولو سره د ځان په اړه د فکر کولو لپاره څو ګړۍ

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

وخت پیدا کړو، چې له ورځنیو ستونزو لرې شو او د خدای له بندهګانو سره د پخلاینې موقع پیدا کړو. په دینې روایتونو کې راغلې دي: «کله چې څوک روژه وي، له نورو سره دې شخړه نه کوي او څوک دې نه ښکنځي، او که چا زیاړي ورته وکړي، دی/ دا دې ووایي چې زه روژه یم!» (د مسلم او بخاري د روایت پر اساس). قرآن مجید دغه ټولې خبرې په یوه عبارت کې رانغاړلي دي او ویلي یې دي: «لعلکم تتقون»(سوره بقره، آیه ۱۸۳) یعنې «چې د پروا او پرهېز والا شئ.» خو په افغانستان کې خبره اپوته ده. دلته خبره له شخړې او ښکنځلو تېره ده، د پروا او پرهېز نښه لا نشته، او په ښکاره د بنيآدم سرونه لوټېږي. تر ټولو مهمه خبره دا ده چې په روژه کې خونړۍ او وژونکې حملې د دین په نامه او په شرعي توجیه ترسره کېږي.

د جګړې په کلونو کې د دین په نامه داسې ادبیات باب شول چې له هر مناسبت څخه یې د خشونت لپاره وسیله سازه کړې ده. دینې بنسټپالې د ګڼو روایتونو په منځ کې هماغه روایتونه را اخلي چې د اسلام د پیغمبر ځینې غزاګانې او د مسلمانانو ځینې فتوحات په روژه کې شوي دي، لکه د بدر غزوه، د مکې فتح، د حطین او عین جالوت جنګونه، او د قسطنطنیې فتح.

دوی دا حکایتونه له نامسلمانانو او د دوی په ګومان له منحرف شویو مسلمانانو سره جهاد ته د خلکو د هڅولو لپاره وایي. هغوی خپل پلویان هڅوي چې که روژه په خوله کې ووژل شي، ثواب به یې لا زیات وي. ان د شپې ورځې په مختلفو وختونو کې هم انتحاري عملیات په هغه وخت کې لا غوره ګڼي چې انتحاري له تېر لمانځه څخه په اودسه کې وي.

اکثره مسلمان عالمان له افراطي نظرونو سره یوه خوله نه دي خو داسې کسان په کې لږ دي چې په ښکاره د دوی ادبیات چې ایډیالوژیکې وسله یې ده، نقد کړي. دا په دې چې دغه ادبیات د لا پراخې ډلې د واکمنۍ د تأمینولو وسیله ده او ځو مطلبونه ورنه بودېږي. که د ترهګرو ډلو ادبیات وچ شي، چې دا کار خورا ستونزمن دی، نو نورو بنسټپالو جماعتونو ته به دا ډېره ګرانه وي چې د قدرت او ثروت په سیالۍ کې خپل رقیبان مات کړي.

نو، هغه کسان چې انتحاري عملیات کوي او د رمضان د حرمت په خلاف مسلمانان د ویر پر ټغر کېنوي، شا ته یې ځواکمنه تیوریکې تکیه ولاړه ده او د جبهې تر شا یې د تبلیغاتو پیاوړې توپخانه د دوی ملا تړي.

د دې لپاره چې د بې ګناه وګړو د وینې تویولو امکان خورا کم شي، او د دې لپاره چې له روژې او نورو دینې مناسبتونو څخه د لا زیاتو وژنو لپاره کار وانه خیستل شي، ډېر کارونه باید وکړو چې دا وضعیت بدل شي، هغومره کار لکه دوی یې چې په تېرو څلوېښتو کلونو کې د جنګې ادبیاتو د پنځولو لپاره کړی دی.

د دې کار لپاره دینې مراجع او هغه مرکزونه چې د دین د تبیین او تفسیر متولیان دي، باید مسوولیت احساس کړي. هغوی باید په دینې تعلیماتو کې د انسان د سر ساتنه او د ژوند ارزښت او قیمت راوځلوي. دوی باید ووایي چې کله دینداران د قتل او ورانۍ لاره ونیسي، له اصیلې دینداری څخه راپرېوځي او یوازې خپل ضد پالي. دغه دینې بنسټونه که وغواړي چې د دین په نامه د بې ګناه وګړو د وژلو مخه ونیسي او دغه داغ د اسلام له لمنې پاک کړي، نو سخت کار به یې په مخ کې وي. دوی پر هغه لاره باید روان شي چې قرآن مجید "لایخافون لومة لائم" بللې ده، یعنې د هېڅ ملامتونکې له ملامت څخه ونه ډارېږي.

ملامتول د ترهګرو د پلویانو ارواېي وسله ده. هر څوک چې په دینې لحاظ د دوی تیورۍ نقدوي، دوی یې په همدې وسلې په سر سر وهي او د ترهې او وژلو ادبیاتو ته خوندې چاپېریال برابروي. دوی په آسانۍ سره خپل رقیبان د غرب کسان، له نږه او اصیل اسلام څخه بې لارې شوي، د فکري جنګ او فرهنګي تهاجم مخکښان بولي. اکثره کسان له دغو تورنو څخه د وېرې په وجه غوره ګڼي چې د قتلونو او وینې بهونو په مقابل کې غلي پاتې شي او که ډېره توره وکړي، ایله دا کارونه په عمومي او ګڼ معنایي کلمو سره غندي او بس.
خو له بلې خوا، که د دې بهیر په مقابل کې رښتیانۍ هڅه ونه شي، د افغانستان د نورو مسلمانو هېوادونو روژې به په وینو لړې روژې پاتې شي او د انتحار او قتل و قتال خوند به همداسې روان وي. که له دې اخلاقي مسوولیت څخه خپلې اوږې سپکې کړو، نو د پر له پسې ناورینونو شاهدان به پاتې شو.

نور بیا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په ځیر و لولئ